

ULOGA NASTAVNIKA U PODRŠCI BILINGVALNIH UČENIKA U RAZREDNOJ NASTAVI

Autor: Mr. AZRA IVAZOVIĆ, Anastasija Ćorović

e-mail: azra_niksic@hotmail.com, megalodonstacy3@gmail.com

Mentor: mr. razredne nastave Azra Ivazović, privatna osnovna škola „Maarif International Schools”

Pedagoški fakultet Univerziteta u Sarajevu

Uvod: U savremenom obrazovnom kontekstu, uloga učitelja u radu s bilingvalnim učenicima postaje sve značajnija zbog porasta broja djece koja kod kuće govore drugi jezik od jezika nastave. Ovi učenici često se suočavaju s izazovima u razumijevanju gradiva, izražavanju misli i socijalnoj integraciji, što zahtijeva dodatnu pedagošku pažnju i prilagođen pristup učitelja.

Cilj: Cilj istraživanja bio je ispitati ulogu učitelja razredne nastave u pružanju podrške bilingvalnim učenicima, analizirati njihove metode rada, izazove s kojima se susreću i oblike institucionalne podrške koje imaju na raspolaganju.

Materijal i metode: Korišten je kombinovani metodološki pristup koji uključuje teorijsku analizu, analizu pedagoške dokumentacije, studiju slučaja i anketnu metodu. Podaci su prikupljeni putem polustrukturiranih intervjua i fokus grupa sa učiteljima iz Kantona Sarajevo. Rezultati su obrađeni kvalitativnom analizom i deskriptivnom statistikom.

Rezultati: Rezultati pokazuju da učitelji posjeduju visok nivo motivacije i spremnosti da pomognu bilingvalnim učenicima, ali se suočavaju s nedostatkom stručne edukacije, systemske podrške i nastavnih resursa. Najčešće korištene strategije uključuju vizuelna pomagala, gestikulaciju, rad u paru i dvojezične materijale. Uočena je potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem i institucionalnim mehanizmima podrške.

Zaključak: Uloga učitelja u radu s bilingvalnim učenicima je višeslojna i zahtijeva integraciju teorijskih znanja, praktičnih vještina i institucionalne podrške. Istraživanje potvrđuje potrebu za razvojem edukativnih programa, obukama i politikama koje bi osnažile učitelje i unaprijedile inkluzivnu praksu u osnovnim školama.

Ključne riječi: bilingvizam; učitelji; inkluzivno obrazovanje; podrška učenicima; razredna nastava.

UVOD

Azra, kao učiteljica s dvanaest godina iskustva u razrednoj nastavi, imala je priliku raditi s brojnim učenicima različitih jezičnih, kulturnih i porodičnih pozadina. U posljednjih nekoliko godina, sve češće se susreće s djecom koja dolaze iz dvojezičnih sredina – djeca koja kod kuće govore jedan jezik, dok se u školi od njih očekuje da savladaju i koriste drugi, najčešće službeni jezik države. Upravo ti susreti, svakodnevna komunikacija s učenicima, ali i njihovim roditeljima, pokrenuli su u Azri niz pitanja i dilema koje su je motivisale da se dublje posveti temi **uloge učitelja/nastavnika u podršci bilingvalnim učenicima**.

Anastasija, kao profesorica specijalne edukacije i rehabilitacije s više od godinu dana iskustva u razrednoj nastavi, imala je priliku upoznati svakodnevne izazove i potrebe bilingvalnih učenika. Djeca koja kod kuće govore jedan jezik, a u školi drugi, često se suočavaju s poteškoćama u razumijevanju gradiva i izražavanju misli, što utiče na njihovo

samopouzdanje i uključivanje u nastavu (Cummins, 2001; Grosjean, 1982).

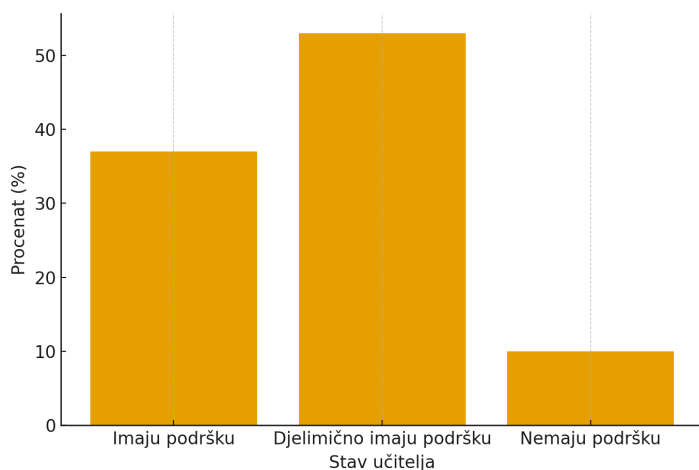
Iako bilingvizam može biti ogromno bogatstvo i prednost za dijete, on istovremeno nosi i određene izazove – posebno u školskom okruženju. Učenici koji nisu dovoljno sigurni u jezik na kojem se izvodi nastava često nailaze na poteškoće u razumijevanju gradiva, izražavanju vlastitih misli, učestvovanju u razgovorima i ostvarivanju punog potencijala (Đorđević, 2021; Kovač, 2019). Ako tome dodamo i osjećaj nesigurnosti, moguće nerazumijevanje od strane vršnjaka ili učitelja, te nedostatak prilagođenog pristupa, jasno je da ovim učenicima treba dodatna podrška. I tu, naravno, ključnu ulogu ima učitelj.

U razrednoj nastavi, gdje su djeca još u procesu formiranja osnovnih školskih navika, usvajanja jezika, izražavanja emocija i građenja slike o sebi, uloga učitelja je višestruka. Mi nismo samo prenosiozi znanja – mi smo i podrška, oslonac, vodiči i uzori (UNESCO, 2016; Annan, n.d.). Naše razumijevanje i senzibilitet prema potrebama dvojezičnih učenika može imati ogroman uticaj na njihov školski uspjeh i lični razvoj. Nažalost, praksa pokazuje da većina učitelja nije dovoljno stručno pripremljena za rad u jezično raznolikim razredima (OECD, 2019). Nedostaje edukacija, adekvatni materijali, a često i sistemska podrška.

Stav učitelja	Broj ispitanika	Procenat (%)
Imaju podršku	15	37 %
Djelimično imaju podršku	21	53 %
Nemaju podršku	4	10 %
Ukupno	40	100 %

Tabela br. 1: Stavovi učitelja o podršci bilingvalnim učenicima

S druge strane, mnogi od nas snalaze se samostalno, prilagođavajući metode rada, osluškajući potrebe učenika i tražeći načine da budemo od koristi – ali pitanje je koliko je to dovoljno i održivo na duže staze. Ova tema je posebno bliska jer se kroz rad uočilo koliko se djeca mogu „povući” ili osjećati manje vrijednima ako ne razumiju jezik nastave, kao i koliko im podrška učitelja znači.

Grafikon br. 1: Stavovi učitelja o podršci bilingvalnim učenicima

Takođe, želimo istražiti i kako kolege učitelji doživljavaju rad s bilingvalnim učenicima – koje izazove vide, šta im pomaže u radu, a šta im nedostaje. Smatramo da je ova tema važna, ne samo za učitelje i roditelje, nego i za obrazovni sistem u cjelini, jer su dvojezični učenici sve češći u našim učionicama, a na nama je da im pomognemo da izgrade most između dva jezika i dvije kulture (Cummins, 2001; Petrović & Marković, 2020).

U ovom radu prvo ćemo se osvrnuti na teorijske osnove bilingvizma i razredne nastave, a zatim ćemo, kroz istraživanje, pokušati dobiti uvid u stvarne stavove i iskustva učitelja koji rade s dvojezičnim učenicima. Cilj nam je da ponudimo konkretne uvide i prijedloge koji mogu doprinijeti boljem razumijevanju i podršci ovim učenicima, ali i osnaživanju nas, učitelja, u ovoj važnoj ulozi.

Slika br. 1: Simboličan prikaz učiteljice u radu bilingvalnim učenicima

U ovom radu ću se prvo osvrnuti na teorijske osnove bilingvizma i razredne nastave, a zatim ćemo, kroz istraživanje, pokušati dobiti uvid u stvarne stavove i iskustva učitelja koji rade s dvojezičnim učenicima.

Cilj nam je da ponudimo konkretne uvide i prijedloge koji mogu doprinijeti boljem razumijevanju i podršci ovim učenicima, ali i osnaživanju nas, učitelja, u ovoj važnoj ulozi.

MATERIJAL I METODE

2.1. Metode istraživanja

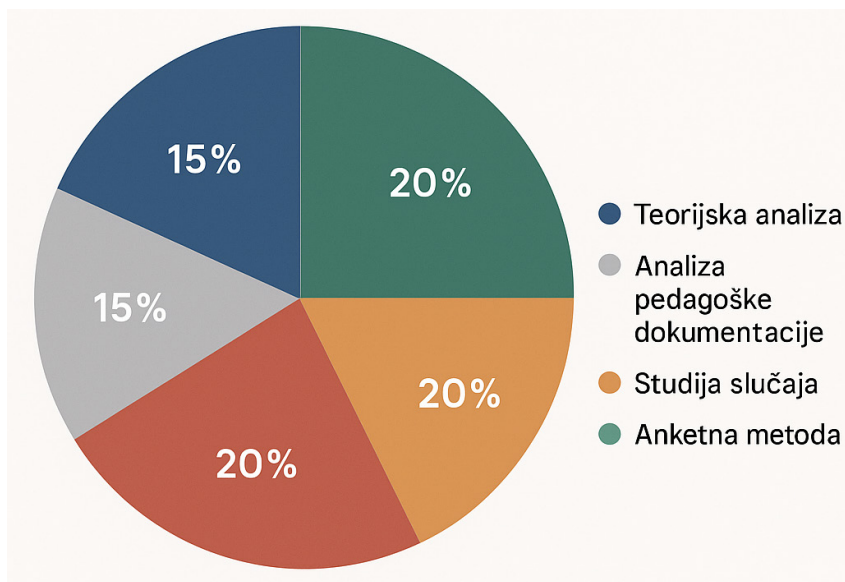
U ovom istraživanju korišten je kombinirani pristup koji uključuje **kvalitativne i kvantitativne metode**, s ciljem da se što cjelovitije sagleda uloga učitelja u radu s bilingvalnim učenicima, njihove strategije, izazovi s kojima se suočavaju te nivo i vrsta podrške koju imaju na raspolaganju.

Metoda istraživanja	Svrha	Primijenjene tehnike	Tip podataka	Lokacija / Uzorak
Teorijska analiza	Pregled postojeće literature i teorijskih pristupa	Analiza stručne i naučne literature	Sekundarni podaci	Domaća i međunarodna literatura
Analiza pedagoške dokumentacije	Uvid u institucionalni pristup bilingvalnim učenicima	Analiza nastavnih planova, izvještaja i IOP-a	Sekundarni podaci	Škole u Kantonu Sarajevo
Studija slučaja	Detaljno istraživanje konkretne prakse	Opažanje, intervjui, analiza nastavnih materijala	Kvalitativni podaci	Maarif International Schools
Anketna metoda (survey)	Širi uvid u stavove i iskustva učitelja	Upitnik sa otvorenim i zatvorenim pitanjima	Kvantitativni i kvalitativni podaci	Učitelji razredne nastave
Fokus grupa	Razmjena mišljenja među nastavnicima	Grupna diskusija uz moderaciju	Kvalitativni podaci	Dvije privatne škole
Intervju	Dubinski uvid u iskustva nastavnika	Polustrukturirani intervju (30–45 min)	Kvalitativni podaci	Učitelji iz Kantona Sarajevo

Tabela br. 2: Pregled korištenih metoda istraživanja

2.2. Teorijska analiza

Metoda teorijske analize korištena je u svrhu pregleda i interpretacije postojeće stručne i naučne literature iz oblasti bilingvizma, obrazovanja bilingvalnih učenika, te pedagoških i didaktičkih pristupa u razrednoj nastavi. Analizirane su različite teorijske perspektive o razvoju dvojezičnosti, specifičnosti učenja kod bilingvalne djece, kao i relevantni domaći i međunarodni pedagoški dokumenti i istraživanja.

Grafikon br. 2: Struktura korištenih istraživačkih metoda

2.3. Analiza pedagoške dokumentacije

U svrhu stjecanja uvida u institucionalni pristup bilingvalnim učenicima, provedena je analiza relevantne pedagoške dokumentacije – uključujući nastavne planove i programe, individualne obrazovne planove (ako su dostupni), stručne bilješke, školske izvještaje i druge dokumente koji se odnose na planiranje i realizaciju nastave za ovu skupinu učenika.

2.4. Studija slučaja

Kao kvalitativna metoda, studija slučaja omogućila je detaljno istraživanje stvarne obrazovne prakse u konkretnom školskom kontekstu. Kroz odabrani slučaj privatne osnovne škole, Maarif International Schools, analizirane su konkretne metode rada s bilingvalnim učenicima, pristupi učitelja, njihova iskustva, izazovi i primjeri dobre prakse. Podaci su prikupljeni putem intervjua, opažanja i analize nastavnih materijala.

2.5. Anketna metoda (survej)

U cilju prikupljanja šireg uzorka podataka o stavovima, iskustvima i potrebama učitelja, korištena je anketna metoda. Anketa je distribuirana učiteljima razredne nastave i sadržavala je kombinaciju zatvorenih i otvorenih pitanja, fokusiranih na strategije rada s bilingvalnim učenicima, vrstu podrške koju primaju i prijedloge za unapređenje nastave. Rezultati ankete analizirani su deskriptivnom statistikom.

Teorijska analiza

Analiza pedagoške dokumentacije

Studija slučaja

Anketna metoda

Intervju i fokus grupa

Analiza podataka i preporuke

Slika br. 2: Šematski prikaz istraživačkog procesa

2.6. Predmet istraživanja

Predmet našeg istraživanja će biti stavovi i iskustva učitelja razredne nastave u radu s bilingvijalnim učenicima, s posebnim naglaskom na oblike podrške koje im pružaju.

Predmet ovog istraživanja je uloga učitelja razredne nastave u pružanju podrške bilingvijalnim učenicima, s posebnim fokusom na njihove metode rada, stavove i izazove s kojima se susreću u svakodnevnoj praksi. Istraživanje se sprovodi na području Kantona Sarajeva gdje je u posljednjim godinama primjetan porast broja djece iz dvojezičnih sredina, bilo da se radi o povratničkim porodicama, djeci migranata ili porodicama gdje

roditelji kod kuće govore drugi jezik.

Učitelji su u direktnom kontaktu s učenicima i imaju ključnu ulogu u njihovoj prilagodbi na školski sistem, posebno kada je riječ o djeci koja dolaze iz jezično i kulturološki različitih sredina. Uprkos tome, praksa pokazuje da mnogi učitelji nisu stručno pripremljeni za rad s bilingvijalnim učenicima, niti imaju dovoljno pedagoških alata i sistemske podrške da odgovore na njihove specifične potrebe.

Trenutno stanje pokazuje da se pristupi razlikuju od škole do škole i da često zavise od lične inicijative učitelja. Ne postoji ujednačen model, niti dovoljno edukacija koje bi osnažile učitelje za rad u jezično raznolikim razredima. Takođe, ne postoje zvanične smjernice koje bi definisale kako sistematski pristupiti radu s dvojezičnim učenicima, što dodatno otežava njihovu integraciju u nastavni proces.

Motivacija za istraživanje ove teme proizlazi iz ličnog iskustva u radu s učenicima iz dvojezičnih porodica, gdje sam imala priliku uočiti brojne izazove, ali i pozitivne primjere uspješne podrške. Cilj je bolje razumjeti kako učitelji vide svoju ulogu u ovom kontekstu, koje metode koriste, gdje nailaze na prepreke i šta im je potrebno da bi bili efikasniji u pružanju podrške ovim učenicima. Također, želja je da se kroz ovo istraživanje doprinese širem razumijevanju problema i ponude smjernice za praksu i obrazovne politike koje će biti osjetljivije na potrebe bilingvijalnih učenika.

2.8. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati ulogu učitelja u pružanju podrške bilingvijalnim učenicima u razrednoj nastavi, s posebnim naglaskom na promjene u pristupu i strategijama u odnosu na prethodno obrazovno iskustvo u osmogodišnjoj osnovnoj školi. Također, istraživanjem želimo saznati kako učitelji razredne nastave vide ovaj problem, s kojim poteškoćama i izazovima se susreću u radu s bilingvijalnim učenicima, te na koji način i u kojoj mjeri se postojeće prakse mogu unaprijediti kako bi bolje odgovarale potrebama učenika, zahtjevima obrazovnog sistema i savremenog društva.

2.9. Zadaci istraživanja

U skladu s predmetom i ciljem istraživanja, postavljeni su sljedeći zadaci:

1. Analizirati teorijske osnove bilingvizma i njegove specifičnosti u kontekstu osnovnoškolskog obrazovanja, s posebnim osvrtom na razrednu nastavu.
2. Ispitati metode i strategije koje učitelji koriste u radu s bilingvijalnim učenicima, te ocijeniti njihovu prilagođenost specifičnim potrebama učenika.
3. Identificirati izazove s kojima se učitelji suočavaju u radu s bilingvijalnim učenicima te procijeniti nivo stručne i sistemske podrške dostupne učiteljima.
4. Na temelju rezultata istraživanja, ponuditi konkretne preporuke za unapređenje nastavne prakse i jačanje podrške učiteljima u radu s bilingvijalnim učenicima.

2.10. POSTUPCI I INSTRUMENTI PRIKUPLJANJA PODATAKA

Za potrebe ovog istraživanja koristit će se kvalitativna metodologija, s fokusom na prikupljanje podataka putem dvije tehnike: **polustrukturiranog intervjua** i **fokus grupe**. Ove metode omogućavaju dublje razumijevanje iskustava, stavova i izazova s kojima se suočavaju nastavnici razredne nastave u radu s bilingvijalnim učenicima.

2.11. Intervju

Intervju će biti polustrukturiranog tipa, što znači da će se koristiti unaprijed pripremljen vodič s ključnim temama i pitanjima, uz mogućnost dodatnih potpitanja u skladu s tokom razgovora. Ova metoda omogućava istraživaču da dobije detaljnije uvide u individualna iskustva nastavnika, njihove pedagoške prakse, strategije komunikacije, kao i stavove o inkluziji i jezičkoj raznolikosti u razrednoj nastavi. Intervjui će biti provedeni pojedinačno, u trajanju od 30 do 45 minuta, uz saglasnost ispitanika za audio snimanje i anonimnu obradu podataka.

2. 12. Fokus grupa

Fokus grupa će se koristiti kao dopunska metoda za prikupljanje podataka, s ciljem poticanja diskusije među nastavnicima i omogućavanja razmjene mišljenja i iskustava. Planirano je formiranje jedne do dvije fokus grupe, svaka s četiri do šest učesnika, u dvije privatne škole pri čemu će moderiranje voditi istraživač na osnovu unaprijed pripremljenog protokola. Fokus grupa će obuhvatiti teme kao što su jezičke barijere u učionici, primjena inkluzivnih metoda, saradnja s roditeljima i podrška od strane škole i obrazovnog sistema. Sesije će trajati otprilike 60 minuta i bit će audio snimane uz prethodno pribavljenu saglasnost učesnika.

2. 13. Etika istraživanja

Svi učesnici istraživanja bit će prethodno upoznati s ciljevima istraživanja, svojim pravima, te načinom na koji će se podaci koristiti. Biće osigurana potpuna anonimnost i povjerljivost, a sudjelovanje u istraživanju je u potpunosti dobrovoljno. Dobit će informirani pristanak u pisanom obliku, u skladu s etičkim principima istraživačkog rada.

REZULTATI

Rezultati ovog istraživanja imat će **znanstveni, društveni i praktični značaj**, jer se bave vrlo aktuelnim i sve prisutnijim izazovima u današnjoj školskoj praksi – podrškom učenicima koji odrastaju u bilingvalnom okruženju. U sve raznoličnijem obrazovnom prostoru, pitanje inkluzije i jezične raznolikosti postaje jedno od ključnih za kvalitetnu i pravednu nastavu, posebno u ranom školskom uzrastu.

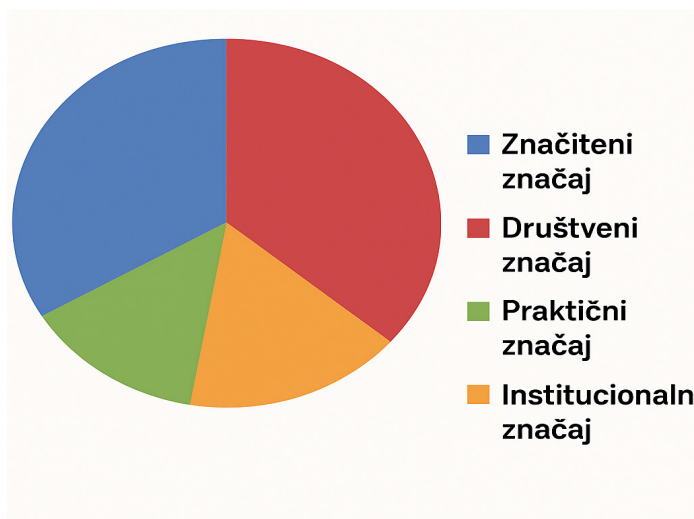
Istraživanje će dati **doprinos pedagojskoj teoriji i praksi**, prvenstveno u okviru **razredne nastave**, i to kroz sljedeće grane pedagogije i metodike:

- **Didaktici**, kroz bolje razumijevanje i oblikovanje nastavnih metoda koje su efikasne u radu s bilingvijalnim učenicima;
- **Školskoj pedagogiji**, u kontekstu razvoja inkluzivnih pristupa i pedagoške podrške unutar razredne zajednice;
- **Metodici odgojno-obrazovnog rada u razrednoj nastavi**, posebno u dijelu koji se tiče individualizacije pristupa učenicima i razvijanja jezične i kulturne osjetljivosti kod učitelja;

Osim toga, istraživanje će doprinijeti razumijevanju procesa usvajanja i poučavanja stranog jezika, čime će obogatiti teorijsku i praktičnu osnovu za dalja proučavanja u oblasti jezičkog obrazovanja.

Na **društvenom nivou**, značaj istraživanja ogleda se u potrebi da se stvori veća svijest o izazovima i potrebama bilingvijalnih učenika, kao i o važnosti uloge učitelja u njihovom uspjehu i integraciji. Jačanjem kompetencija učitelja i razumijevanjem njihovih iskustava, obrazovni sistem može postati osjetljiviji i spremniji za suočavanje s raznolikošću u učionicama.

Praktični značaj ogleda se u mogućnosti da se na osnovu dobijenih rezultata predlože konkretne preporuke za praksu – kako u pogledu stručnog usavršavanja učitelja, tako i u razvoju nastavnih materijala, metoda rada i institucionalne podrške za obrazovanje dvojezične djece. Na taj način, rezultati ovog istraživanja mogu koristiti i učiteljima, i pedagozima, i donosiocima obrazovnih politika.

Grafikon 3: Struktura doprinosa istraživanja po vrstama značaja

Znanstveni značaj našeg istraživanja ogleda se u samoj aktualnosti problema. Istraživanjem podrške učitelja bilingvijalnim učenicima nastojat ću utvrditi teorijsku zasnovanost našeg problema, ali i povezivanje pedagozijske teorije i prakse na konkretnom problemu. Također, nadam se da ću ovim potaknuti dodatna istraživanja u cilju proširivanja pedagoške teorije o značaju i utjecaju kvalitetne jezične podrške u razrednoj nastavi na razvoj bilingvijalnih učenika, njihovo obrazovno postignuće i socijalnu integraciju.

Vrsta značaja	Glavni doprinos istraživanja	Očekivani efekti i primjena
Znanstveni značaj	Povezivanje pedagozijske teorije i prakse; razvoj novih teorijskih okvira o ulozi učitelja u radu s bilingvalnim učenicima; podsticanje novih istraživanja u oblasti inkluzivnog obrazovanja.	Unaprijeđenje akademske literature, razvoj novih istraživačkih pristupa i metodologija.
Društveni značaj	Jačanje svijesti o potrebama bilingvalnih učenika; podrška obrazovnoj inkluziji i smanjenju socijalne isključenosti; bolja integracija djece u školsko i lokalno okruženje.	Veća socijalna kohezija, smanjenje predrasuda i veća ravnopravnost u obrazovanju.

Vrsta značaja	Glavni doprinos istraživanja	Očekivani efekti i primjena
Praktični značaj	Razvijanje preporuka za obuku učitelja, izradu nastavnih materijala i unapređenje metoda rada; poboljšanje svakodnevne prakse u školama.	Efikasnije metode rada, bolja motivacija učenika, jačanje kompetencija nastavnika.
Didaktičko-metodički značaj	Unapređenje nastavnih strategija, individualizacija pristupa, razvoj kulturne i jezične osjetljivosti kod učitelja.	Primjena prilagođenih metoda u radu s učenicima iz različitih jezičnih sredina.
Institucionalni značaj	Stvaranje temelja za obrazovne politike koje podržavaju raznolikost i inkluzivnost.	Razvoj školskih planova i obrazovnih strategija na nivou institucija.

Tabela 3: Vrste i oblici značaja istraživanja o podršci bilingvalnim učenicima

Istraživanje može doprinijeti boljem razumijevanju kako učitelji mogu efikasnije prepoznati i odgovoriti na jezične potrebe bilingvijalnih učenika, što ima potencijal poboljšati, ne samo njihove školske rezultate, nego i emocionalno stanje i osjećaj pripadnosti u školi. U širem kontekstu, rezultati ovog istraživanja mogu imati utjecaj na unapređenje praksi u osnovnim školama, gdje se sve više susrećemo s jezično i kulturološki raznolikim učenicima, te doprinijeti kreiranju inkluzivnijeg i osjetljivijeg obrazovnog okruženja za svu djecu.

Znanstveni značaj

Društveni značaj

Praktični značaj

Didaktičko-metodički značaj

Institucionalni značaj

Slika 3: Šematski prikaz doprinosa istraživanja

Praktični značaj istraživanja ogleda se u mogućnosti unapređivanja prakse podrške bilingvijalnim učenicima u razrednoj nastavi. Istraživanjem trenutnog stanja i poteškoća koje se javljaju u svakodnevnom radu s ovim učenicima, kao i prikupljanjem mišljenja i iskustava učitelja i stručnih suradnika, nastojat ćemo unaprijediti pedagojsku praksu i razviti konkretne smjernice za učinkovitiju jezičnu i socijalnu podršku u školama.

Također, istraživanje može pomoći u osnaživanju učitelja da prepoznaju jezične potrebe učenika i primijene prilagođene nastavne metode, čime se doprinosi boljoj inkluziji i motivaciji učenika za učenje. Nadamo se da će rezultati istraživanja biti korisni školskim ustanovama pri izradi planova rada i obrazovnih politika koje će podržavati raznolikost i inkluzivnost u učionici.

Društveni značaj ovog istraživanja ogleda se u njegovoj mogućnosti da unaprijedi kvalitetu obrazovanja i socijalne integracije bilingvijalnih učenika, što direktno koristi obiteljima, djeci i lokalnoj zajednici u kojoj djeluje škola. Pružanjem bolje podrške učeni-

cima koji se svakodnevno susreću s jezičnim izazovima, može se poboljšati njihovo školsko iskustvo, osjećaj pripadnosti, samopouzdanje i motivacija za učenje. Time se doprinosi i stvaranju inkluzivnijeg školskog okruženja koje njeguje različitosti i smanjuje rizik od socijalne isključenosti.

Ovakvo istraživanje može pomoći lokalnim obrazovnim institucijama da bolje razumiju specifične potrebe bilingvijalnih učenika te da oblikuju učinkovite pedagoške prakse koje će pozitivno utjecati na razvoj djece i ukupnu kvalitetu školovanja.

Koliko nam je poznato, u Bosni i Hercegovini, a posebno u Kantonu Sarajevo, nije bilo istraživanja koja se sustavno bave ulogom učitelja u pružanju podrške bilingvijalnim učenicima u razrednoj nastavi osnovne škole, što dodatno potvrđuje važnost i potrebu za ovim radom.

DISKUSIJA

Rezultati istraživanja ukazuju na to da je uloga učitelja u radu s bilingvalnim učenicima višestruka, ali istovremeno i veoma zahtjevana. Učitelji svakodnevno balansiraju između pružanja podrške učenicima s ograničenim znanjem jezika nastave i ispunjavanja kurikulumskih zahtjeva koji važe za sve učenike (Cummins, 2001; Đorđević, 2021). Njihova iskustva potvrđuju da je jezična barijera jedan od najvećih izazova, jer otežava osnovnu komunikaciju, razumijevanje nastavnih sadržaja i aktivno učestvovanje učenika u nastavi.

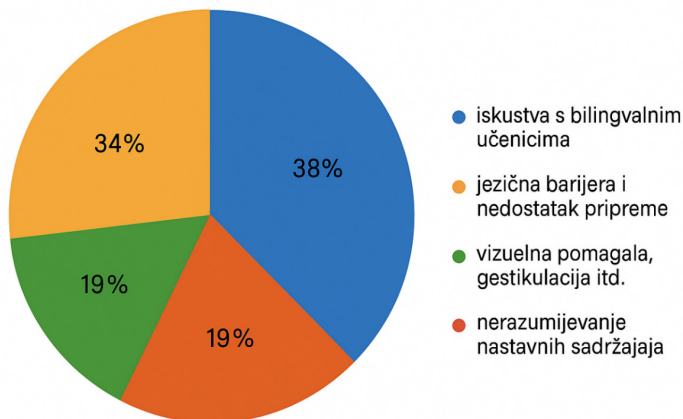
Učitelji u najvećoj mjeri koriste vizuelna sredstva, gestikulaciju, pojednostavljene verbalne upute, dvojezične materijale i rad u paru kao osnovne metode za olakšavanje uključivanja bilingvalnih učenika u nastavu (Grosjean, 1982). Ove strategije su u skladu sa savremenim didaktičkim pristupima i teorijama inkluzivnog obrazovanja, što govori u prilog tome da su učitelji svjesni potreba svojih učenika i spremni da prilagode svoj rad (Petrović & Marković, 2020).

Aspekt	Opis i nalazi istraživanja	Identifikovani problemi	Preporučene mjere
Uloga učitelja	Učitelji balansiraju između nastavnog plana i individualnih potreba učenika s ograničenim znanjem jezika; koriste vizuelna sredstva, gestikulaciju i dvojezične materijale.	Jezična barijera, preopterećenost, manjak institucionalne podrške.	Osigurati edukacije o bilingvizmu i inkluzivnim metodama.
Stručno znanje i edukacija	Većina učitelja nema formalno obrazovanje o bilingvizmu i usvajanju drugog jezika.	Nedostatak stručnog osposobljavanja i teorijske podrške.	Redovne edukacije i stručne radionice.
Institucionalna podrška	Postoji saradnja s pedagogom i nastavnicima jezika, ali nije sistematska ni kontinuirana.	Nedostatak materijala, neredovna podrška, nesistematičnost.	Uvesti timski rad (učitelj–pedagog–logoped–nastavnici jezika).
Motivacija i profesionalni razvoj	Učitelji pokazuju empatiju, fleksibilnost i kreativnost.	Profesionalna nesigurnost i manjak formalnog priznanja.	Jačati mreže razmjene iskustava i afirmisati primjere dobre prakse.
Glavni izazovi učenika	Nerazumijevanje sadržaja, jezične i socijalne barijere, nedostatak pomoći.	Slaba integracija i motivacija učenika.	Izrada dvojezičnih materijala i nastavnih sredstava.

Tabela br. 4: Ključni aspekti diskusije o radu s bilingvalnim učenicima

Međutim, uprkos toj spremnosti, učitelji ističu da im nedostaje stručno znanje o bilin-gvizmu i specifičnostima učenja drugog jezika, jer se tokom svog obrazovanja nisu susreli s ovom temom u dovoljnoj mjeri (OECD, 2019; Đorđević, 2021). Ovaj nedostatak formalne edukacije dodatno komplikuje njihovu praksu i često dovodi do osjećaja profesionalne nesigurnosti.

Još jedan važan zaključak iz istraživanja jeste da je institucionalna podrška učiteljima u ovom području nedovoljna. Iako postoji saradnja s pedagogom i nastavnicima stranih jezika, ona nije sistemska ni kontinuirana, već najčešće zavisi od lične inicijative i dobre volje (Kovač, 2019; UNESCO, 2016). Učitelji prepoznaju potrebu za stalnim stručnim usavršavanjem, razmjenom iskustava i kreiranjem praktičnih nastavnih materijala koji bi bili specifično namijenjeni radu s bilingvalnim učenicima.

Grafikon br. 4: Najčešći izazovi učitelja u radu s bilingvalnim učenicima

Takođe, učitelji su jasno istakli da je važno osnažiti međusektorsku saradnju – između učitelja, pedagoga, logopeda i roditelja kako bi se učenicima pružila sveobuhvatna podrška. Ukazano je i na potrebu za jačanjem svijesti cijelog obrazovnog sistema o izazovima s kojima se susreću djeca iz dvojezičnih sredina, kako bi se stvorila dugoročna i održiva rješenja (UNESCO, 2016; Cummins, 2001).

Uprkos izazovima, pozitivno je što su učitelji pokazali visoku motivaciju i spremnost da pomognu svojim učenicima. Njihova kreativnost, empatija i fleksibilnost predstavljaju važan temelj za dalji razvoj inkluzivnih praksi. Međutim, bez adekvatne institucionalne podrške, njihovi naporu ostaju parcijalni i često nedovoljni za sistemsku promjenu (Petrović & Marković, 2020).

4.1. Podrška i prijedlozi za unaprjeđenje

Kao postojeće oblike podrške, učitelji navode saradnju s pedagogom i nastavnicima stranih jezika, ali većina smatra da je ta podrška nedovoljna i povremena. Ukazuje se na nedostatak sistemskih rješenja i konkretnih materijala namijenjenih za rad s bilingvalnim učenicima (Kovač, 2019).

Učitelj

Pedagog → Logoped → Nastavnici stranih jezika

Roditelji ↔ Učenici

Institucije i obrazovni sistem

Slika br. 4: Šematski prikaz sistema podrške učiteljima u radu s bilingvalnim učenicima

Učesnici fokus grupe predložili su nekoliko mjera koje bi značajno unaprijedile njihov rad:

- redovne edukacije i stručne radionice,
- osiguravanje dvojezičnih materijala i prilagođenih nastavnih sredstava,
- jača institucionalna podrška kroz timski rad (učitelj–pedagog–logoped–nastavnici stranih jezika),
- kreiranje mreže razmjenjene iskustava među učiteljima.

Prema mišljenju učitelja, dodatna podrška bi povećala njihov osjećaj sigurnosti, unaprijedila kvalitet rada te doprinijela tome da se učenici osjećaju prihvaćeni i motivisani u nastavnom procesu (Đorđević, 2021).

4.2. Sažetak glavnih nalaza

- Učitelji imaju iskustvo s bilingvalnim učenicima, najčešće onima koji kod kuće govore turski jezik.
- Prva iskustva bila su izazovna zbog jezične barijere i nedostatka pripreme tokom obrazovanja.
- Najčešće korištene metode su vizuelna pomagala, gestikulacija, rad u paru i upotreba dvojezičnih rječnika i aplikacija.
- Najveći izazovi su nerazumijevanje nastavnih sadržaja, socijalne barijere i nedostatak stručne osposobljenosti učitelja.
- Sistem podrške je ograničen – uglavnom se oslanja na pedagoga i nastavnike jezika, bez dodatnih resursa i edukacija.
- Postoji izražena potreba za stručnim usavršavanjem, dvojezičnim materijalima i boljom koordinacijom svih aktera u obrazovnom procesu.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja jasno ukazuju na to da je uloga učitelja u radu s bilingvalnim učenicima izuzetno kompleksna i zahtjevnja. Učitelji se u praksi suočavaju s nizom izazova, među kojima su najizraženiji jezična barijera, otežano razumijevanje nastavnih sadržaja, sporiji proces socijalne integracije i osjećaj nedovoljne stručne pripremljenosti. Uprkos tome, većina učitelja razvija različite oblike prilagodbi i metodoloških rješenja, nastojeći osigurati pristupačnost nastave i podržati učenike u procesu učenja i komunikacije.

Uočeno je da učitelji intuitivno koriste strategije koje su u skladu s preporukama teorije inkluzivnog obrazovanja i savremenih istraživanja u oblasti bilingvizma – vizuelna pomagala, gestikulaciju, pojednostavljivanje zadataka, rad u paru, međuvršnjačku podršku te

korištenje dvojezičnih rječnika i digitalnih alata. Ove metode pokazuju da učitelji nastoje graditi mostove između jezika učenika i jezika nastave, čime se podstiče razvoj metajezike svijesti i smanjuje osjećaj izolovanosti.

Međutim, istovremeno se jasno pokazalo da postoji **jaz između teorije i prakse**. Tokom formalnog obrazovanja učitelji nisu imali dovoljno prilike da steknu znanja o specifičnostima rada s bilingvalnim učenicima. Ova činjenica potvrđuje nalaze brojnih autora (npr. Cummins, 2000; García, 2009; Skutnabb-Kangas, 2000) koji naglašavaju da kvalitet rada s bilingvalnim učenicima zavisi od sistemskog pristupa i kontinuiranog stručnog usavršavanja nastavnika. U nedostatku toga, učitelji se oslanjaju na vlastitu kreativnost i improvizaciju, što kod njih nerijetko stvara osjećaj nesigurnosti i dodatnog profesionalnog opterećenja.

Sudionici istraživanja istakli su da postojeći oblici podrške (pedagog, nastavnici jezika) nisu dovoljni i da nedostaje koordinacija među stručnim saradnicima. Kao ključne prijedloge za unapređenje naveli su:

- organizaciju redovnih edukacija i praktičnih radionica,
- izradu i dostupnost dvojezičnih nastavnih materijala,
- jačanje saradnje između učitelja, pedagoga, logopeda i nastavnika stranih jezika,
- izgradnju institucionalnog sistema podrške koji bi učiteljima omogućio sigurnost i jasne smjernice.

Vrsta značaja	Opis doprinosa istraživanja	Ključni efekti i koristi
Znanstveni značaj	Povezuje pedagošku teoriju i praksu; širi znanstvenu osnovu za proučavanje bilingvizma i inkluzivnog obrazovanja; potiče nova istraživanja o ulozi učitelja.	Unapređenje teorijske literature, razvoj inovativnih pristupa u istraživanju nastave.
Društveni značaj	Povećava svijest o važnosti inkluzije, raznolikosti i jednakih šansi za bilingvalne učenike; podstiče socijalnu integraciju i toleranciju.	Poboljšanje odnosa škola–zajednica; jačanje osjećaja pripadnosti kod učenika.
Praktični značaj	Donosi konkretne preporuke za nastavu, razvoj nastavnih materijala i osnaživanje učitelja; povezuje rezultate s pedagoškom praksom.	Bolja pripremljenost učitelja, efikasnija nastava i motivisaniji učenici.
Didaktičko-metodički značaj	Unapređuje individualizaciju pristupa, kulturnu i jezičnu osjetljivost u razrednoj nastavi.	Razvijanje modernih metoda učenja jezika i prilagođenih didaktičkih alata.
Institucionalni značaj	Jača kapacitete škola i obrazovnih ustanova za inkluzivno planiranje i evaluaciju nastavnih procesa.	Stvaranje obrazovnih politika koje podržavaju raznolikost i inkluziju.

Tabela br. 5: Vrste i oblici značaja istraživanja o podršci bilingvalnim učenicima

Zaključno, istraživanje potvrđuje da je uloga učitelja u radu s bilingvalnim učenicima višestruka – oni su istovremeno prenositelji znanja, kulturni posrednici i ključni akteri inkluzivnog procesa. Njihova spremnost da u praksi razvijaju inovativne i fleksibilne pristupe pokazuje visok stepen profesionalne predanosti, ali bez odgovarajuće systemske podrške taj rad ostaje otežan i fragmentiran.

U skladu s time, rezultati ukazuju na potrebu za jačom integracijom teorijskih znanja o bilingvizmu u inicijalno obrazovanje učitelja, ali i za kontinuiranim stručnim usavršavanjem kroz seminare, radionice i mentorski rad. Samo kroz ovakav pristup moguće je osigurati da bilingvalni učenici dobiju jednake mogućnosti za obrazovni i lični razvoj, a učitelji osjećaj kompetencije i sigurnosti u svakodnevnom radu.

Znanstveni značaj

Društveni značaj

Praktični značaj

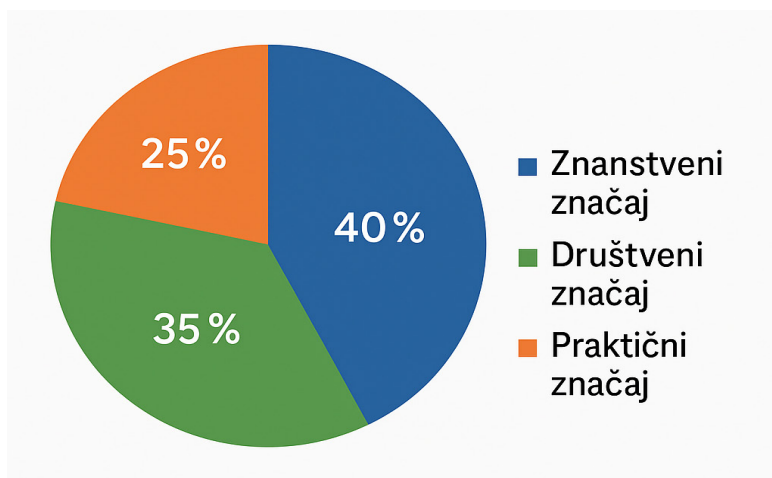
Didaktičko-metodički značaj

Institucionalni značaj

Slika br. 5: Šematski prikaz doprinosa istraživanja

Ovim istraživanjem potvrđuje se stav da je inkluzija bilingvalnih učenika proces koji zahtijeva sistemsku, institucionalnu i stručnu podršku, ali i individualnu spremnost i kreativnost učitelja. Sinergija ova dva nivoa - ličnog i institucionalnog - nužna je za izgradnju obrazovnog sistema koji će biti istinski inkluzivan i jednak za sve učenike.

Grafikon br. 5: Struktura doprinosa istraživanja po vrstama značaja

LITERATURA

1. Annan, K. (n.d.). Obrazovanje je most prema boljem životu, alat za osnaživanje ljudi i osnovni gradivni blok za razvoj. *Indeks*. Retrieved July 1, 2025, from <https://indeks.hr/citati-o-obrazovanju/>
2. Bolam, R., McMahon, A., Stoll, L., Thomas, S., & Wallace, M. (2005). *Creating and sustaining effective professional learning communities*. Department for Education and Skills.
3. Brkić, M. (2008). Obrazovni sistem Bosne i Hercegovine. *Pregled: časopis za društvena pitanja*, 4(4), 161–175. <https://pregled.unsa.ba/index.php/pregled/article/view/855>
4. Byers-Heinlein, K., Jardak, A., Fourakis, E., & Lew-Williams, C. (2021). Effects of language mixing on bilingual children's word learning. *Bilingualism: Language and Cognition*, 25(1), 55–69. <https://doi.org/10.1017/S1366728921000699>
5. Cummins, J. (2001). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.
6. Cummins, J. (2001). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. California Association for Bilingual Education.
7. Day, C., & Gu, Q. (2010). *The new lives of teachers*. Routledge.
8. Dikilitaş, K., & Mumford, S. E. (2020). Preschool English teachers gaining bilingual competencies in a monolingual context. *System*, 91, Article 102264. <https://doi.org/10.1016/j.system.2020.102264>
9. Đorđević, J. (2021). *Komunikacija u obrazovanju: Teorijski i praktični aspekti*. Zavod za udžbenike.
10. Đorđević, J. (2021). Socioemocionalne kompetencije nastavnika u multikulturnim sredinama. *Pedagoška istraživanja*, 18(2), 45–60.
11. Friesen, D. C., Schmidt, K., Atwal, T., & Celebre, A. (2022). Reading comprehension and strategy use: Comparing bilingual children to their monolingual peers and to bilingual adults. *Frontiers in Psychology*, 13, 986937. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.986937>
12. Fullan, M. (2014). *The principal: Three keys to maximizing impact*. Jossey-Bass.
13. Gallagher, M. A., Beck, J. S., Ramirez, E. M., Taboada Barber, A., & Buehl, M. M. (2023). Supporting multilingual learners' reading competence: A multiple case study of teachers' instruction and student learning and motivation. *Frontiers in Education*, 8, 1085909. <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1085909>
14. Gay, G. (2010). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice*. Teachers College Press.
15. Grosjean, F. (1982). *Life with two languages: An introduction to bilingualism*. Harvard University Press.
16. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional capital: Transforming teaching in every school*. Teachers College Press.
17. Kovač, M. (2019). Kompetencije nastavnika i njihov utjecaj na kvalitetu obrazovanja. *Časopis za obrazovne nauke*, 10(1), 33–47.
18. Ma, K. W. (2023). The challenges and solutions in bilingual education. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 24, 242–248. <https://doi.org/10.54254/2753-7048/24/20230740>
19. Menken, K. (2013). Emergent bilingual students in secondary school: Along the academic language and literacy continuum. *Language Teaching*, 46(4), 438–476. <https://doi.org/10.1017/S0261444813000150>
20. Musić, A. (2005). Generacija bez kulture. *CIN*. Retrieved September 28, 2025, from <https://cin.ba/en/a-generation-missing-culture/>
21. OECD. (2019). *TALIS 2018 results (Volume I): Teachers and school leaders as lifelong learners*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>
22. OECD. (2019). *Nastava i učenje – Međunarodna anketa TALIS 2018*. OECD. Retrieved September 28, 2025, from <https://www.oecd.org/education/talis-2018-results.htm>
23. Petrović, D., & Marković, V. (2020). Metakognitivne kompetencije nastavnika i njihova uloga u profesionalnom razvoju. *Nastava i vaspitanje*, 69(4), 305–322.
24. Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization* (Rev. ed.). Doubleday.
25. Silajdžić, R., Rustempašić, A., & Čehić, E. (2020). *Kompetencije edukatora u savremenom obrazovanju*. [Publisher].
26. Softić, M. (2011). *Razvoj interkulturnog obrazovanja kroz engleski jezik*. Islamic Pedagogical Faculty. Retrieved September 28, 2025, from <https://omeka.ibu.edu.ba/items/show/221>
27. UNESCO. (2003). *Education in a multilingual world*. UNESCO. Retrieved October 5, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133052>
28. UNESCO. (2016). *Obrazovanje za ljude i planetu*. UNESCO. Retrieved September 28, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245752>

TEACHER'S ROLE IN SUPPORTING BILINGUAL STUDENTS IN THE CLASSROOM

Authors: AZRA IVAZOVIĆ, Anastasija Ćorović

Email: azra_niksic@hotmail.com

Mentor: Azra Ivazović

Maarif International Schools

Faculty of Pedagogy, University of Sarajevo

Introduction: In today's educational context, teachers play a crucial role in supporting bilingual students, as the number of children speaking a language different from the language of instruction continues to rise. These students often face difficulties in understanding lessons, expressing ideas, and integrating socially, which calls for an adaptive and inclusive pedagogical approach.

Aim: The aim of this study was to examine the role of primary school teachers in supporting bilingual students, focusing on their teaching methods, challenges faced, and forms of institutional support available.

Materials and Methods: A mixed-method approach was applied, combining theoretical analysis, pedagogical documentation review, case study, and survey methods. Data were collected through semi-structured interviews and focus groups with teachers from the Sarajevo Canton, and analyzed using qualitative analysis and descriptive statistics.

Results: The findings show that teachers demonstrate strong motivation and empathy in working with bilingual students, but lack adequate professional training, systemic support, and teaching resources. The most frequently used strategies include visual aids, gestures, pair work, and bilingual materials. The need for continuous professional development and institutional support mechanisms was emphasized.

Conclusion: The teacher's role in working with bilingual students is multidimensional and requires the integration of theoretical knowledge, practical skills, and systemic backing. The study highlights the necessity of developing training programs and educational policies that empower teachers and strengthen inclusive classroom practices.

Keywords: bilingualism; teachers; inclusive education; student support; primary teaching